

i 1860/61. ne želi sjedinjenje s Hrvatskom zbog otpora male, ali ekonomski i kulturno jake grupacije autonomasa, kojima je cilj talijaniziranje Dalmacije pod plaštem autonomije. Službenici općine se birokratiziraju i žele svoj položaj pretvoriti u nasljedni. Izborni pravilnici 1863. i 1865. predstavljaju, prema autoru, vrlo naprednu tekovinu u razvitku općinske autonomne uprave. Pobjeda Narodne stranke u općinama značila je pobjedu jezičnog pitanja, a to je uvjetovalo i rješenje nacionalnog pitanja u Dalmaciji — zaključuje autor.

I. Mitić, *Jadranske republike — Dubrovnik i Venecija*. Ističe sličnosti i razlike u državnom ustrojstvu ovih dviju republika. Obje su imale slično državno-pravno uređenje, »samo što je Dubrovnik imao to uređenje u mnogo manjim okvirima«. Razlikovale su se u načinu proširivanja svog teritorija. Doživjele su i sličan svršetak svoga državnog života.

Ako ispustimo iz prikazivanja sadržaja literarne priloge (pjesme, pripovjetke, novele, komedije i sl.), možemo notirati suradnju i iz drugih grana nauke. Npr. iz povijesti književnosti: S. I. Kastrapeli, *Gorski vijenac — pjesnički odraz suradnje Hrvata Iliraca s Njegošem na pripremanju oslobođenja Bosne i Hercegovine*; E. Rehak, *Skvadrijev »Mačuš i Čavalica« i Ongarov »Alceo«*; (1—2, 1962); I. Visković, *Narodni preporoditelj Ivan August Kaznačić* (3—4, 1962); I. Bošković, *Anica i Ruđer Bošković u Vojnovičevoj jednočinki »U zadnjem času«* (1—2, 1963); Z. Muljačić, *Novi podaci o pripremanju »Osmana« za štampu*; V. Koščak, *Cvijeta Zuzorić* (3—4, 1963); M. Šicel, *Hrvatska književnost između dva rata*; D. Jelčić, *Dva kobna utorka* (1, 1964). — Iz povijesti umjetnosti: J. Vrančić, *Problemi likovne umjetnosti u Hrvatskoj u XIX stoljeću* (3—4, 1962); T. Šuljak, *Eugen Krstulović* (3, 1964); G. Gamulin, *Vraćajući se Jurju Plančiću* (4, 1964). — Iz kulturne povijesti: T. Macan, *U dubrovačkom kazalištu početkom dvadesetog stoljeća (kulturno-povijesna crtica)* (1, 1964). — Iz astronomske nauke: Ž. Dadić, *Ivan Luka Zuzorić i problem povijesti astronomije* (1—2, 1963). — Iz povijesti pedagogije: I. Perić, *Pedagoški pogledi Nikole Gučetića* (1, 1964). — O privrednom životu Dubrovnika, turizmu i općim problemima: Đ. Karminski, *Urbanizam i zdravstvo* (1—2, 1963); P. Kušelj, *Kultura i valorizacija turizma* (3—4, 1963); A. Kobašić, *Dubrovnik i njegova privreda* (3, 1964). — Časopisu ima i posebnu rubriku: Kronika, u kojoj se bilježe značajniji događaji s obzirom na kulturne manifestacije, osobito Ljetne igre.

Časopis izlazi već desetu godinu, ali od 1962. redovito. Sadržaj mu je raznolik i zasijeca u brojna kulturna, društvena i povijesna pitanja Dubrovnika, Dalmacije, Hrvatske i čitave države. Okupio je oko sebe suradnike iz gotovo svih naših kulturnih centara. Iako se većina priloga odnosi na prošlost Dubrovnika, ipak se kroz proučavanje pojedinačnih i posebnih problema i situacija toga grada odražavaju općeniti problemi i situacije ne samo u Dalmaciji nego i na mnogo širem prostanstvu.

J. Lučić

POVIJESNI PRILOZI U »ZADARSKOJ REVIJI«, VII—XIII, 1958—1964.

Ovaj informativni prikaz povijesnih priloga u »Zadarskoj reviji« nadovezuje se na prikaz N. Čolaka u HZ X, 1957, 230—9, u kojem je pisac informirao o priložima u tom časopisu do 1957.

A. Stipčević, Dalmacija u prahistorijsko doba (IX, 141—7 i 218—22), daje pregled, podjelu i dataciju kultura od paleolitika do željeznog doba na području Dalmacije, navodeći nalazišta, značajke, paralele nalaza. crte života onodobnih ljudi i istraživače.

N. Čolak opisuje, na temelju dokumenata iz zadarskog arhiva i literature »Pomorske operacije u zadarsko-mletačkom ratu godine 1345. do 1346.« (XI, 398—408), od pobune Zadra do njegove predaje 25. XI 1346.

A. M. Strgačić, Prigodom šestote godišnjice zadarskog mira (VII, 97—110), piše o ratu kralja Ludovika I s Mlecima i zadarskom miru 18. II 1358.

I. Petricioli izvještava o »Mletačkim utvrdama u srednjovjekovnom Zadru« (VIII, 100—4).

Obrađujući napose doba mletačke vlasti u Dalmaciji, I. Grgić donosi više priloga. Tako piše o »Obnovi vlasteoske općine u Skradinu 1705. godine« (VII, 148—155) kada su Mlečani vratili Skradinu vlasteosku općinu sa svim prerogativima i povlasticama, izdajući terminaciju koja sadrži temeljni zakon općine u 14 kapitula. Pisac navodi kapitule i imena porodica koje su ušle u povlašteni krug a prikazuje i odnose među njima (zbog pravoslavne vjere nekih od njih). Pobja pri tom Šišićovo mišljenje o autonomiji dalmatinskih općina pod mletačkom vlašću, dopuštajući da se ona odnosila samo na građansko pravo dok je za sve ostalo vrijedilo mletačko pravo i vlast. Zaključuje da je ovo jedini primjer obnove vlasteoske općine, a da su samo u njezino vijeće ušli morlački pravoslavni glavari. — U »Jednom prilogu pravnoj historiji mletačke Dalmacije« (VII, 167—8) Grgić piše o oporukama koje su seoski popovi sastavljali drugima i pohranjivali ih u uredu predstavnika mjesne vlasti, dok u prilogu »Jedno egzercirno pravilo u vojnoj krajini mletačke Dalmacije« (VII, 337—341) iznosi mišljenje da je komandni jezik u domaćim četama bio hrvatski, potkrepljujući ga ikavicom pisanim egzercirom kolunela i soprintendanta Makarskog primorja Marka Lučića iz druge polovice XVIII stoljeća. Ocjenjujući, nadalje, diskutabilnu osobu M. Lučića, on ga ubraja među istaknute ljude u Dalmaciji XVIII stoljeća. U prinosu: Uz životopis hajdučkog harambaše Stanka Radovića Sočivice (VII, 247—253) Grgić dopunja Lovrićev životopis Sočivice i donosi »neke nepoznate ili slabo poznate bibliografske podatke.« Tu bibliografiju popunjava i D. Berić prilogom: Još o hajduku Sočivici u umjetnoj i narodnoj književnosti (VIII, 104—8).

Š. Peričić u prilogu »Sukošan u borbi protiv Turaka« (XIII, 583—92) piše o sudjelovanju Sukošanaca, mještana mjestanceta na Biogradskom primorju blizu Zadra, u borbama protiv Turaka u XVI i XVII stoljeću.

B. Krekić, O najranijim dodirima Dubrovnika s Egiptom i Sirijom (X, 203—6), nalazi najstarije podatke g. 1143, ali ne isključuje mogućnost da ih je bilo i prije. Smatra da su ti dodiri, iako malobrojni i slabiji nego u XIV i XV st., prethodili kasnijem procesu važnom za dubrovački gospodarski i trgovački razvitak. U članku: Misija jednog Dubrovčanina, ugarskog diplomate u Mlecima, 1447 (XI, 510—11), isti pisac dopunjava svoj rad o Vuku Bobaljeviću, diplomati u službi Janka Hunyadya, nalazeći ga u poslanstvu kojim je Hunyady uzalud nastojao predobiti Veneciju za rat protiv Turaka poslije poraza kod Varne 1444.

V. Foretić, Crtime iz pomorske prošlosti (XI, 373—87), piše na temelju građe iz dubrovačkog arhiva o putovanju oceanom u XVI st., o izvozu korčulanskog kamena u Carigrad 1567. i o nekim podacima iz prošlosti otoka Mljeta a donosi

i bibliografske napomene o dubrovačkim plovidbenim propisima, bilješku o skriptama koja su se upotrebljavala u dubrovačkoj nautici polovicom XIX st. kao i primjer svjedodžbe koju je izdao ovlašteni učitelj nautike.

I. Mitić, opisuje također na temelju građe dubrovačkog arhiva, u članku »Upravitelji konzulata Dubrovačke Republike u Sjevernoj Africi« (XI, 500—9) konzularnu službu u Tripolisu, Tunisu, Alžiru i Maroku.

Na temelju podataka iz zadarskog arhiva te Marmontovih i Dandolovih uspomena i literature J. Beroš prikazuje »Zadar 1809. u opsadnoj stisci« (X, 47—53). Opisuje događaje 1809, stajalište dalm. puka prema Francuzima, ulazak austrijske vojske u Dalmaciju u mjesecu srpnju, opsadno stanje u Zadru i kratkotrajnu austrijsku opsadu te stanje poslije povratka Francuza u Dalmaciju.

K. Milutinović, Njegoš u borbi za Dalmaciju 1848 (XIII, 1—18), prikazuje Njegoševo stajalište prema zbivanjima u Dalmaciji 1848 i njegove proglose Bokeljima i Dubrovčanima. Zaključuje da je on sustavno nastojao da dođe do sjedinjenja Dalmacije s Hrvatskom, »smatrajući ovo sjedinjenje samo kao prvu fazu u velikom procesu ujedinjavanja južnoslavenskih naroda u jednu slobodnu, nezavisnu i samostalnu državnu zajednicu izvan preživjelih austrijskih okvira«, i da je ta Njegoševa borba vezana s borbom protiv talijanske agresije.

Osim članaka koji se odnose na doba narodnog preporoda, a o kojima je već pisao I. Jelić u HZ XVI, 1963, prikazat će još neke.

U nizu kraćih članaka I. Grgić obrađuje pojedine događaje iz toga doba. Tako u »Služi s terena u vrijeme prvih saborskih izbora« (IX, 36—44) piše o prilikama u Kninu i stajalištu tamošnjeg stanovništva prema sjedinjenju Dalmacije s Hrvatskom, pojavi narodnjaka i izborima u Kninu i Drnišu 1861. — U »Consumatum est« (na ist. mj.) donosi zapis iz dnevnika Lovre Montija u prvom sastanku dalmatinskog narodnog predstavništva u Zadru od 18. IV 1861, a pod naslovom: »Kada se organizirala narodna stranka?« (na ist. mj.) iznosi s rezervom sud da stranka nije bila organizirana za Pavlinovićeva života (umro 1887). Analizirajući »Stranački sastav dalmatinskih sabora u prva četiri saziva po kurijama i izbornim jedinicama« (IX, 122—6) autor zaključuje da je narodni pokret našao povoljnije tlo u bokotorskom i dubrovačkom kraju nego na području bivše mletačke Dalmacije, a da je ovdje naišao na jači odaziv među seoskim pučanstvom. Isti pisac piše »O pravu udruživanja i o pravu zbora i dogovora« (IX, 366—9) u to doba u Dalmaciji i nalazi da su sva ta prava bila neznatna i ovisna o vlasti. Pod naslovom: »Poslije općinskih izbora 1865« (IX, 369—72) donosi izvještaj namjesnika Mamule Belcrediju o krvavim neredima u Drnišu i Kninu, a u članku: »Birokracija i autonomaška stranka« (IX, 440—8) privatni akt savjetnika namjesništva F. Vergeri-a na temelju kojeg zaključuje da su autonomaška stranka i činovništvo bili među sobom usko povezani.

V. Cević, Rađanje rimokatoličkog klerikalizma i Natko Nodilo (VIII, 357—76), prikazuje opširno, po svom shvaćanju i podjeli, nastanak i razvoj klerikalizma i to posebno s osvrtom na Italiju i papinsku državu u njoj. Razvitak klerikalizma omeđuje g. 1870-om, kada, kako pisac misli, je klerikalizam konačno izašao na historijsku pozornicu u času dokinuća papinske države. Ujedno vezuje jačanje klerikalizma s usporednim jačanjem radničkog pokreta, što nije tačno. Pišući o Nodilu, pisac je ustvrdio da je on od početka svog javnog djelovanja bio antiklerikalac i u potvrdu toga navodi Nodilovo napuštanje »Il Nazionale-a«, prekid suradnje

u talijanskom dijelu istog lista 1873. zbog navodnog klerikaliziranja Narodne stranke poslije 1870. i konačno Nodilovo djelo »Postanje svjetovne papinske vlasti« (Zagreb 1878). Cecić tumači da je Nodilo napisao ovo djelo potaknut porastom klerikalizma u Dalmaciji i klerikalne prijetnje djelu Mazzinija i Garibaldija u Italiji, a za djelo kaže da je »prvo naše historijsko djelo najviše naučne vrijednosti u kojemu je ujedno na jasan način izražena i afirmirana progresivna antiklerikalna misao«.

T. Ganza - Aras, Zadar u narodnom preporodu (XIII, 529—49) daje pregled najvažnijih događaja u to doba u Zadru, kao što su pokretanje »Narodnog lista« 1862, časopisa »Zvijezda« 1863. i »Zore Dalmatinske«; otvaranje Narodne čitaonice 1862. i utemeljenje Matice Dalmatinske 1862; školska omladina u preporodu; borba za ponarođivanje općina na općinskim izborima 1870. i veze Zadra s Bosnom i Hercegovinom, Crnom Gorom, Beogradom, Vojvodinom i Slovenijom. — U prilogu: Jovan Skerlić o Starčeviću (XIII, 286—97) autorica sumarno i prilično površno prepričava, uz nekoliko citata iz knjige J. Skerlića, Ante Starčević (Beograd 1923), njegove misli o Starčevićevim idejama, načinu vođenja politike i međunarodnim sklonostima, pa zaključuje da je Skerlić u prvom dijelu knjige negativno prikazao Starčevića, a da je u drugom dao pravi sadržaj njegovih misli shvativši ga kao »nacionalnog unitarca«. Ni sama autorica nije pošla dalje od toga shvaćanja, pa i ona misli da je Starčevićeva »orijentacija bila južnoslavenska«, da je i on imao »integralno nacionalno shvaćanje« tek da je pogrešno mislio da u ovoj zemlji živi jedan narod kojeg je on nazivao hrvatskim. Istakla je da je Skerlić pokazao pravo značenje A. Starčevića u času kada su frankovci od njega bili načinili oličenje hrv. šovinizma i klerikalizma. U izjednačavanju svoje sa Skerličevom koncepcijom o Starčeviću kao Jugoslavena i poborniku hrv.-srp. jedinstva, autorica je stala na historijski neispravno stajalište. Nepotrebni su bili ekskurzi o Skerličevim političkim shvaćanjima i o bug.-srp. ratu 1885.

J. Beroš, Dalmacija pod terorom posljednje austrijske Attemsove administracije (1911—1918), XIII, 376—382 i 562—577. Opisujući neke pojave iz toga razdoblja, a pogotovu progone i hapšenja za vrijeme rata, pisac zaključuje da je za Attemsove uprave bilo u Dalmaciji upravo bespravno stanje, pravi režim zastrašivanja u kojem nije više vrijedio nijedan zakon.

D. Knezović piše, na temelju literature, o »Pedesetogodišnjici sarajevskog atentata« (XIII, 367—375).

K. Milutinović, Zadar pred prvi svjetski rat (XIII, 485—503). Opisuje negativno stajalište »Narodnog lista« prema austrijskoj aneksiji Bosne i Hercegovine i prema veleizdajničkom procesu Srbima u Hrvatskoj te kaže da list »zauzima širi južnoslavenski stav« i pozitivno stajalište prema balkanskim saveznicima u njihovoj borbi s Turskom. Govoreći o zboru 24. XI 1912. u Zadru, nakon raspuštanja narodnjačkih općinskih uprava u Splitu i Šibeniku, pisac ocjenjuje rezoluciju kao »ogroman napredak k daljem izgrađivanju i razvijanju južnoslavenske misli u ovim krajevima«. Na kraju piše kako je list osudio srpsko-bugarski sukob i kakvo su stajalište prema njemu zauzeli listovi »Dalmata« i »Risorgimento«.

M. Ž. Živanović, Stradanje naroda Dalmacije za vreme prvog svetskog rata (X, 206—214), smatra organiziranom pljačkom puka sabirne akcije i dobrovoljne priloge i piše o gladi i njezinim posljedicama.

B. Krizman objavljuje dva priloga iz doba Prvoga svjetskog rata i mirovne konferencije. U prilogu: Plan o savezničkom iskrcavanju u Dalmaciji u prvom svjetskom ratu (IX, 45—51), opisuje neuspjeli plan invazije kod Šibenika koji je A. Trumbić podnio američkom ambasadoru u Parizu Sharpu. U prilogu: Spomenica A. Trumbića predsjedniku Wilsonu o pitanjima jugoslavenske države 1918. godine (XI, 482—493), rađenom na temelju Trumbićeve ostavštine (Arhiv JAZU, Zagreb) donosi Trumbićev memorandum Wilsonu, kada je taj u prosincu 1918. došao u Evropu, o načinu razgraničenja s Italijom. Prikazujući Wilsonovo stajalište u Parizu, pisac zaključuje da je on slijedio mišljenje svojih savjetnika u tom pitanju, »ali dosta argumenata kao da mu je pružila upravo ta Trumbićeva spomenica iz decembra 1918«. — U prilogu: Predigra konferenciji u Rapallu (VII, 29—52), opisuje na temelju dokumenata iz istog arhiva, objavljenih izvora i literature, diplomatske akcije jugoslavenske vlade, njezine upute ministru vanjskih poslova Trumbiću za pregovore s predstavnicima talijanskih vlada Nittia i Giolittia, stajališta jugoslavenske i talijanske vlade s obzirom na pitanje talijanskih pretenzija na hrvatsku i slovensku obalu nakon prvoga svjetskog rata. Stajalište francuske i engleske vlade, koje su jugoslavenskoj vladi preporučile da se svakako nagodi s talijanskom, propast Wilsona na predsjedničkim izborima u SAD, spremnost Aleksandra Karađorđevića da sklopi sporazum, makar i uz teritorijalne žrtve, nepovoljan plebiscit u Koruškoj, crnogorsko pitanje i djelatnost frankovaca u Italiji jesu elementi koji su, prema mišljenju pisca, pridonijeli brzom i poznatom svršetku rapallske konferencije.

T. Zorn piše o »Dalmatinskim odjecima u ‚Edinosti‘, listu tršćanskih Slovence, nakon prvog svjetskog rata« (XII, 412—6), a J. Kortšek o sudbini hrvatskih novina u Zadru pod talijanskom vlašću nakon istog rata pod naslovom: »Hrvatsko novinstvo u Zadru« (XIII, 62—73 i 156—163).

B. Jurić, Ekonomska struktura i ekonomski položaj Zadra između dva rata (XIII, 507—525). Analizirajući rad luke, industriju, promet i pomorstvo, robni promet, turizam i strukturu stanovništva, pisac dijeli u gospodarskom pogledu međuratno razdoblje na četiri faze: 1. od talijanske okupacije do Rapalla 1918—20, doba ratnoga gospodarstva; 2. 1920—25, doba depresije; 3. 1925—1930/31, doba oživljavanja gospodarstva i trgovačke konjunktive i 4. 1930/31—36, doba kada se osjećaju posljedice svjetske gospodarske krize. Ocjenujući te oscilacije u gospodarstvu Zadra, pisac zaključuje da su spomenute krize konjunkturalne dok je njegova strukturalna kriza permanentna, jer je ono bilo otrgnuto od veza s okolicom i jer nije moglo naći odgovarajuće mjesto u gospodarstvu Italije (godišnje je Zadar bio pashivan za Italiju s 20 milijuna lira).

D. Foretić, Radnički pokret u Dalmaciji do Kongresa ujedinjenja (VIII, 171—195). Pisac se za taj prilog poslužio građom iz dubrovačkog i zadarskog arhiva, suvremenim novinama i literaturom. Označuje g. 1897. kao početak socijalističkoga radničkog pokreta u Dalmaciji; tada su se počela osnivati prva radnička društva s takvim obilježjem u Splitu i Zadru, dok sva dotadašnja društva pisac označuje društvima uzajamne pomoći. Takvu situaciju tumači prosvjetnom i gospodarskom zaostalošću Dalmacije te političkim prilikama koje su uvjetovale u prvom redu borbu za nacionalnu afirmaciju. Od ostalih važnijih događaja spominje Osnivački kongres Jadranske sekcije Socijal-demokratske stranke Austrije, pokretanje zadar-

skog polumjesečnika »Socijalista« (1898) i raspuštanje splitskog radničkog društva (1898). Drugu fazu radničkog pokreta u Dalmaciji stavlja u g. 1902—06, kada je socijalistička djelatnost obilježena prvim kongresom radničkog pokreta u Splitu, osnivanjem radničkih društava i strukovnih organizacija, demonstracijama, štrajkovima, proslavama prvog svibnja itd. Treću fazu smješta od 1907—14. i obilježava je jačim povezivanjem radničkog pokreta u Dalmaciji s Jugoslavenskom socijal-demokratskom strankom u Ljubljani, donekle sa Socijal-demokratskom strankom u Hrvatskoj, socijalistima u Bosni, jačom međusobnom vezom samih dalmatinskih socijalista i odlučnijom borbom za poboljšanje životnih uvjeta i za prosvjeđivanje radništva. Djelatnost pokreta oslabila je pred sam rat zbog objektivnih prilika i unutrašnjih slabosti i trenja, a rat je prekinuo i taj slabi rad. Nakon svjetskog rata oživljuje djelatnost dalm. socijalista i oni na kongresu u Splitu 1919. zaključuju da se sjedine s jugoslavenskim socijalistima, što je i provedeno na Kongresu ujedinenja u travnju 1919. kada su pristupili SRPJ (k).

T. Mašturko donosi prilog poznavanju historije radničkog pokreta među pomorcima u godinama 1931—2, pod naslovom »Kruh sa sedam kora« (XI, 409—415).

D. Gizdić, Šestojanuarska diktatura nije slomila radnički revolucionarni pokret u Solinskom bazenu (VIII, 232—5), osvrće se na štrajk u listopadu 1934, a M. Žuvić piše o »Štrajku glađu u istražnom zatvoru 1936. godine u Preku« (VIII, 166—170).

U više priloga obrađena je povijest drugoga svjetskog rata. Osim nekoliko memoarskih zapisaka I. Ribara o Titu i zasjedanjima AVNOJ-a (XI, 81—5 i 433—8; XII, 433—6), u drugim su prilogima uglavnom obrađeni ratni događaji u Dalmaciji.

V. Kljaković na temelju literature i svog dnevnika opisuje »Aktivnost talijanskih snaga iz Zadra u aprilskom ratu 1941. godine« (XI, 222—8) tj. pokret jugoslavenske Jadranske divizije prema Zadru, njezino povlačenje bez borbe, talijanski protunapadaj i osvajanje Knina, Obrovca, Novigrada i zadarskih otoka.

O. Egić piše, na temelju objavljenih izvora i na terenu prikupljene građe, o »Okupatorovim oružanim bandama na 'anektiranom' području Dalmacije« (X, 41—7). Opisuje organiziranje tzv. Milizia Volontaria Anticomunista, njezinu organizaciju i ciljeve, razvoj i zločine. — U drugom prilogu prikazuje »Uništenje talijanskog garnizona u Erveniku 21. maja 1942« (X, 125—130) na Zrmanji. — U trećem piše o »Polaganju zakletve bataljona Bude Borjan i porazu Talijana kod sela Nunića« (VIII, 235—240).

D. Gizdić, Razvitak Narodnooslobodilačke borbe u Dalmaciji na moru od 1941. do 1945. (XI, 337—355), daje pregled postanka i razvitka Jugoslavenske ratne mornarice od početka do formiranja Štaba mornarice NOVJ 1943. i od prvih akcija do završnih borba za oslobođenje Dalmacije. U prilogima: »Dalmacija 1942« i »Dalmacija 1943« (VIII, 150—165 i IX, 280—291) donosi neke događaje iz svoje kronike o događajima 1942. i 1943. u Dalmaciji.

R. Guberina, Rad šibenske partijske organizacije u 1941. godini (VIII, 196—210). Služeći se arhivom Vojnoist. inst. (VII) prikazuje djelatnost partijske organizacije u aprilskom ratu, pripremu za oružanu borbu, formiranje šibenskog odreda i oružane akcije u Šibeniku. Zaključuje da je organizacija, unatoč propustima, dobro djelovala.

D. Plenča, Ustanak u Kninskoj krajini 1941. godine (VII, 222—237). Koristi se objavljenim dokumentima, građom VII u Beogradu i literaturom da opiše formiranje i organizaciju ustaških vlasti u Kninu, teror i talijansku politiku predbijanja srpskog naroda. S druge strane, opisuje spontani odgovor puka teroru, jer tu nema članova KP, rast ustanka potkraj srpnja i njegovo slabljenje nakon talijanskog preuzimanja vlasti u početku kolovoza kad su Talijani predobili veliko-srpske elemente nudeći im zaštitu protiv ustaša i kad su ovi elementi preuzeli zapovjedništvo nad ustaničkim četama.

Z. Cvrlje, Kapitulacija talijanskih snaga u Dalmaciji i njemačka ofenziva septembra 1943. (VIII, 211—231). Opisuje događaje u toku rujna i na početku listopada 1943, povezane s kapitulacijom Italije 8. IX 1943. i njezinim posljedicama, kao i raspored snaga, pokrete jedinica i operacije njemačke i NO vojske.

P. M. Babac daje, na temelju dokumenata VII, »Pregled borbenih akcija Zadarskog partizanskog odreda« (VII, 238—242 i 320—325) od listopada 1943. do studenoga 1944.

D. Damjanović i F. Toplak prikazuju, na temelju dokumenata VII u Beogradu, objavljenih izvora i svog sjećanja, »Razvoj i dejstvo narodnooslobodilačke vojske u rejonu Zadra 1943« (XII, 456—469), a D. Grgurević koristi se dokumentima istog instituta i arhiva CK SKJ kao i objavljenom literaturom za prilog: Razmah Narodnooslobodilačke borbe u sjevernoj Dalmaciji i drugo zasjedanje AVNOJ-a (XII, 492—505). Oba priloga opisuju borbeni put pojedinih jedinica NOV-e.

D. Knežević, Dvadesetogodišnjica priključenja Istre, Rijeke i Zadra Jugoslaviji (XII, 514—18), prenosi iz stenografskih zapisnika zasjedanja ZAVNOH-a dokument odluke iz 1943. o pripojenju spomenutih krajeva matici zemlji.

D. Plenča na temelju dokumenata VII, splitskog arhiva i objavljenih izvora piše o »Dalmatinskom zbjegu u Africi« (XIII, 212—233), od njegove organizacije potkraj 1943. do pitanja repatrijacije 1945. i 1946.

R. Guberina, O radu organa narodne vlasti u Dalmaciji na rješavanju nekih privrednih pitanja (1941—1943. septembar), (XIII, 550—562). Pisac prikazuje brigu NOO-a za ratarstvo, ribarstvo, kućnu radinost, razmjenu i trgovinu i nastojanje da se te grane razviju i postanu važni oblici djelatnosti za potrebe prehrane vojske i pučanstva u NOB-i.

A. Maštrović, piše, na temelju dokumenata iz Instituta za historiju radničkog pokreta u Zagrebu i vlastitih bilježaka, »O razvoju narodne vlasti na zadarskom području« (XII, 439—453). Opisuje faze tog razvoja od prvih GNOO-a u ljeto 1942. preko općinskih i prvih kotarskih (Biograd) odbora 1943. do osnivanja Oružnog NOO Zadra u prosincu 1943.

V. Uranija, O razvitku narodne vlasti u Zadru 1941—1945 (XIII, 455—470). Razvitak vlasti dijeli u dvije faze. U prvu fazu stavlja osnivanje prvih odbora Narodne pomoći u jesen 1941, zatim osnivanje Gradskog antifašističkog odbora u kolovozu 1942. i otkrivanje organizacije i hapšenja u svibnju 1943. U drugu fazu stavlja djelatnost organa vlasti izvan Zadra tj. Gradskog odbora JNOF-e koji je vršio funkciju organa vlasti do osnivanja GNOO-a u Polači 28. IX 1944, zatim djelatnost u Zadru od 1. XI 1944. do prvih izbora za organe vlasti 13. V 1945.

Nekoliko prinosna posvećeno je godišnjicama života naših historičara: V. Maštrović, Akademik Grka Novak (VII, 307—319), donosi popis prigodnih članaka, životopisnu bilješku i osvrt na rad s popisom radova G. Novaka, a J. Kolaković piše o »Ličnosti Grge Novaka u svijetu nove historiografije (XII, 353—356). K. Milutinović, Dr Viktor Novak (VIII, 299—309), piše o njegovu životu i radu (s bibliografijom). D. Berić donosi in memoriam bilješku o »Bošku Desnici« (IX, 304—309) a u bio-bibliografskom dodatku popis njegovih radova.

Trpimir Macan

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Redakcioni odbor:

KONSTANTIN BASTAIĆ

IVAN KAMPUŠ

OLEG MANDIĆ

BERNARD STULLI

JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB